

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Методика розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку в ході музичних занять»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1 – M18,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна
освіта з додатковою спеціальністю
013 Початкова освіта
(денна форма навчання)
Трушельницька Марина Сергіївна

Керівник:
Газіна І. О., кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент:
Мартинюк Л.В., кандидат педагогічних
наук, доцент, доцент кафедри музичного
мистецтва

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Науково-теоретичні основи розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку засобами музики.....	10
1.1 Проблема розвитку емоцій в педагогічних та психологічних дослідженнях.....	10
1.2 Особливості розвитку емоційної сфери старших дошкільників.....	17
1.3 Музика як дієвий засіб розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.....	38
1.4. Шляхи розвитку емоційної чутливості у дошкільників засобами музики.....	46
Висновок до 1 розділу.....	54
Розділ 2. Експериментальне дослідження розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку засобами музики.....	57
2.1 Виявлення рівня прояву емоційної чуйності на музичні твори у дітей 5-6 року життя (констатувальний експеримент).....	57
2.2 Розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку за допомогою сприйняття музики в ході формувального експерименту.....	66
2.3 Перевірка ефективності роботи з розвитку у дітей емоційної сфери за допомогою сприйняття музики (контрольний експеримент).....	70
Висновок до 2 розділу.....	77
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	83

ВСТУП

У сучасному суспільстві затребуваним в освітньому просторі є вивчення особливостей та закономірностей емоційного світосприймання дитини дошкільного віку, розвиток емоційної сфери як реалізація гармонійності й цілісності особистісного потенціалу дитини. Саме тому особливої актуальності сьогодні набуває завдання щодо цільового вивчення особливостей індивідуальних емоційних проявів через розкриття переживань дитини. На даному етапі розвитку психолого-педагогічних технологій актуальним постає питання спрямованості способів і засобів розвитку емоційної сфери дитини та емоційної культури зокрема. Можливість гармонійного розвитку дитини дошкільного віку обумовлена гармонійною взаємодією базових потреб, в основі яких є емоційно-чуттєва сфера та формування особистісної культури.

Дошкільна дитинство – дуже короткий відрізок в житті людини, всього перші шість років, але вони мають величезне значення. У цей період розвиток йде як ніколи бурхливо і стрімко. З абсолютно безпомічної істоти, яка нічого не вміє, немовля перетворюється у відносно самостійну, активну особистість. Інтенсивно розвиваються усі сторони дитячої психіки, закладається фундамент для подальшого зростання. Одним з основних напрямків психічного розвитку в дошкільному віці є формування основ особистості.

Дитина починає усвідомлювати своє «Я», свою активність, діяльність, починає об'єктивно себе оцінювати. Утворюється супідрядність мотивів: можливість підпорядкувати свої безпосередні бажання усвідомленим цілям. Малюк навчається в певних межах управляти своєю поведінкою і діяльністю, передбачати їх результат і контролювати виконання. Ускладнюється емоційне життя дошкільника: збагачується зміст емоцій, формуються вищі почуття.

Дитина дошкільного віку ще не вміє керувати емоціями. Її почуття швидко виникають і так само швидко зникають. З розвитком емоційної сфери почуття стають більш раціональними, підкоряються мисленню. Але це відбувається, коли дитина засвоює норми моралі і співвідносить з ними свої вчинки.

Дошкільник вчиться розуміти не тільки свої почуття, але і переживання інших людей. Він починає розрізняти емоційні стани за їхніми зовнішніми проявами, через міміку і пантоміму. Дитина може співпереживати, співчувати літературному героєві, розігрувати, передавати в сюжетно-рольовій грі різні емоційні стани.

Розвитку емоційної сфери сприяють всі види діяльності дитини.

Величезну роль в збагаченні емоційного досвіду дитини грає музика. Музика – це і є власне емоція [11, с. 177].

Музика переносить нас зі сфери видимості – в сферу почуттів, зі сфери предметних образів – у сферу безтілесних звуків, з царства зору в царство слуху. Предметом музики стає безпосередньо чутне «життя душі», інтонаційно виражені переживання і почуття людей, укладений в них життєвий сенс.

У дитини в процесі сприйняття музичних образів виникає почуття співпереживання, до якого вона в своєму повсякденному житті не піднімається і не зможе піднятися. Після завершення контакту з музичним твором дитина повертається в зону своїх емоцій, але вже в якійсь мірі збагаченою. Ця особливість музики дає можливість дитині духовно заповнювати те, що бракує їй в повсякденному житті, компенсувати за допомогою уяви задоволення безлічі потреб. Це було доведено в роботах педагогів Н. Берхін, О. Радинова і музикознавця А. Сохор.

Виховання емоційної культури дитини як важливої складової її соціальної компетентності набуває особливої уваги з боку педагогів та психологів. Наукове підґрунтя для розробки педагогічної проблеми створюють положення вчених про емоційний розвиток особистості на

ранніх етапах онтогенезу (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Кононко, А. Кошелєва), дослідження гуманістичного виховання дошкільників (О. Савченко, Т. Поніманська, С. Рубінштейн). Ідея гуманізації сучасної освіти розглядається в сучасній педагогіці з позиції взаємостосунків, взаємодопомоги, активного співпереживання (Ш. Амонашвілі, В. Абраменкова, А. Асмолов, Е. Шиянов).

Сучасні тенденції розвитку теорії і методики дошкільної освіти свідчать, що розвиток емоційної культури як здібності людини до співчуття і співпереживання іншим людям, до розуміння їх станів, є одним з найважливіших компонентів етичного розвитку дітей. У зв'язку з цим, проблема формування емоційної культури вимагає особливої уваги по відношенню до дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме в цей віковий період дитина активно вирішує завдання взаємодії з навколишнім світом, інтенсивно знаходить досвід спілкування з однолітками та дорослими.

У сучасній дошкільній психології та педагогіці проблема емоційного розвитку дітей по праву визнана однією із пріоритетних. Насамперед це пов'язано з багатозначністю розуміння терміну «емоційний розвиток» у різних теоретичних підходах і окремих концепціях. Інтегруючи положення досліджень емоційної сфери дитини, ми розуміємо емоційний розвиток як комплексний закономірний процес ускладнення та збагачення емоційної сфери у контексті загальної соціалізації дитини. Саме в дошкільному віці буття дитини організовується таким чином, щоб запобігти проявам інертності, байдужості, емоційної глухоти, щоб активність дитини проявлялася через розвиток емоційного життя.

Наукову основу дослідження становлять: фундаментальні наукові положення про емоції, як особистісне утворення (І. Бех, В. Вілюнас, Б. Додонов, П. Симонов), особливості емоційного розвитку в онтогенезі (І. Бех, Л. Божович, О. Запорожець, О. Кононко, А. Кошелєва); формування

емоційної культури дитини (П. Єлисеєва, Л. Кондрашова, Л. Соколова, Л. Стрелкова).

Водночас вітчизняні учені, фундатори педагогічної науки у своїх працях неодноразово підкреслювали значення музичного мистецтва в процесі виховання дитини. Так, видатний педагог В. О. Сухомлинський вважав музику могутнім засобом виховання культури особистості. Він писав: «...якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо у звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на таку сходинку культури, що не може бути досягнута ніякими іншими засобами» [8, с. 62].

Н. О. Ветлугіна, Л. М. Масол, М. П. Миропольська, О. П. Радинова, О. П. Рудницька, Б. М. Теплов, В. М. Шацька, О. П. Щолокова науково довели, що музичне мистецтво має велику силу художнього й естетичного впливу на свідомість дітей, пробуджує музично - ціннісні потреби, визначає розвиток естетичних інтересів, смаків, уявлень про красу й закладає основи музично-естетичної культури особистості на весь термін подальшого життя дорослої людини.

У низці сучасних досліджень (О. В. Гайдамака, О. П. Радинова, К. В. Боякова, С. А. Фадєєва) показана можливість музичного розвитку дітей дошкільного віку із застосуванням класичної спадщини та в умовах організації музичноігрової взаємодії вихователя з дітьми. Вищевказані дослідники доводять, що за умов створення відповідної ігрової ситуації з організованим педагогічним керівництвом процесом сприйняття музики, діти здатні емоційно відгукуватися на твори музичного мистецтва й адекватно сприймати їхній художній зміст навіть з молодшого дошкільного віку

Проблема розвитку емоційної сфери у дітей дошкільного віку не нова, але вона як і раніше актуальна. Актуальність даної теми може бути представлена наступними аспектами:

- Кардинальні економічні, політичні, соціальні перетворення та процес глобалізації здійснюють на сучасного дошкільника великий вплив і піддають серйозним емоційним випробуванням, що або гальмує розвиток емоційного світу дошкільника, або спотворює цей процес.

- Програмно-методичне забезпечення емоційного розвитку дошкільників відстає від потреб практики.

- Спостереження за дітьми дошкільного віку в грі і повсякденній діяльності показують, що вони часто неадекватно висловлюють свої емоції (злість, страх, здивування, сором, радість, смуток), не вміють правильно оцінювати емоції інших дітей, що є істотним бар'єром у встановленні доброзичливих взаємин та вмінні конструктивно спілкуватися.

Практика показує, що в розвитку емоційної сфери дошкільників слабо використовуються можливості музики, змістом якої є почуття, емоції, настрої. А, як відомо, емоційна чуйність на музику, що розвивається у дітей в процесі музичної діяльності, безпосередньо пов'язана з розвитком емоційної чуйності і в житті, з вихованням таких якостей особистості як доброта, вміння співчувати іншій людині.

Водночас із цим, вивчення наукової літератури свідчить, що емоційна чутливість до сприйняття творів музичного мистецтва - складне психолого-педагогічне поняття, у трактуванні якого спостерігаються різні варіанти підходів і визначень

Все це дає підставу для більш глибокого вивчення даної проблеми в теоретичному плані і підводить до необхідності визначення об'єкта, предмета дослідження, постановки мети і завдань, а також висунення гіпотези.

Об'єктом нашого дослідження є педагогічний процес розвитку емоційної сфери у старших дошкільників при сприйнятті музики.

Предметом дослідження є розвиток емоційної сфери дошкільників за допомогою сприйняття музики в ході музичних занять в ЗДО.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати систему розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку засобами музики, а також розробити відповідний¹ комплекс занять в ЗДО.

Відповідно до визначених об'єкта, предмета й мети дослідження були визначені наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретичні положення, що стосуються даної проблеми в роботах вчених-педагогів, психологів, музикознавців;
- визначити особливості розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку;
- виявити можливості впливу на розвиток емоційної сфери дошкільників засобами музики;
- розробити й апробувати заняття з розвитку емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку в процесі сприйняття музики.

Гіпотеза дослідження: розвиток емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку буде більш успішним за таких умов:

- якщо педагог буде активно використовувати різноманітні форми й методи роботи з розвитку емоційної сфери в процесі сприйняття музики;
- якщо вихователь буде збагачувати, наявні у дітей знання про емоції і почуття;
- якщо в процесі роботи з дітьми акцент буде здійснено на різні способи вираження емоцій.

Специфіка об'єкта і предмета дослідження визначили необхідність використання різноманітних методів дослідження:

- теоретичний аналіз педагогічної, психологічної літератури, пов'язаної з колом проблем, позначених завданнями дослідження;
- спостереження за процесом розвитку емоційної сфери старших дошкільників;
- психолого-педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний);
- використання різних педагогічних технологій розвитку у дітей емоційної сфери засобами сприйняття музики.

Елементи новизни дослідження полягають в тому, що було розроблено і апробовано оригінальний комплекс занять, спрямований на розвиток емоційної сфери старших дошкільників в процесі слухання музики в ході занять в ЗДО.

Практична значення дослідження полягає в розробці і експериментальній перевірці методики розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку засобами музики, яка може знайти застосування в практиці закладів дошкільної освіти. Положення та висновки дипломної роботи можуть бути використані для підготовки до семінарських занять та лекцій у вузах, написання кваліфікаційних робіт, рефератів.

Достовірність результатів дослідження визначається методичною обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням комплексу методів дослідження адекватних його цілям, завданням, експериментальній перевірці висновків, підтвердження результатів в ході їх апробації.

База дослідження: ЗДО №22 «Чебурашка» (м. Кам'янець-Подільський)

Структура роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (теоретична частина та опис педагогічного експерименту), висновків та списку використаної літератури.

ВИСНОВКИ

Одна з цінностей дошкільного віку – підвищена емоційність дитини, її емоції.

Наша робота була орієнтована на розвиток емоційної сфери дошкільників за допомогою сприйняття музики.

У зв'язку з поставленою метою в першій частині дипломної роботи розглянуто стан досліджуваної проблеми в працях вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів, проаналізовано особливості розвитку емоційної сфери старших дошкільників і досліджені шляхи розвитку емоційної чуйності у дітей дошкільного віку засобами музики. Аналіз розкрив досить широку освітленість проблеми розвитку емоцій в психологічних дослідженнях в діяльній, поведінковому і особистісному напрямках. Аналіз педагогічних досліджень дозволив визначити важливість і значимість емоцій в житті дитини. Їх роль в управлінні поведінкою людини переоцінити важко. Не випадково практично всі автори, які досліджували емоції, відзначають їх мотивуючу роль, пов'язують емоції з потребами і їх задоволенням. Деякі навіть віддають емоціям пріоритет в повсякденному житті людини.

Розвиток емоційної сфери дитини можливий на будь-якому етапі онтогенезу, але особливо актуальне рішення даної проблеми в період дошкільного віку, коли дитина, з одного боку, повинна підготуватися до засвоєння нових вимог і правил, підготуватися до входження в колектив однолітків, а з іншого боку, саме в цей період корекція особистісних рис дитини, в тому числі і емоційної сфери, найбільш перспективна, тому що відбувається перехід від егоцентристкой позиції дитини до можливості його спів-переживання іншому.

Величезна роль у розвитку емоційної сфери дошкільників належить музиці. За допомогою музики дитина емоційно і особистісно пізнає себе та інших людей; здійснює художнє пізнання навколишнього світу; реалізує

творчий потенціал. Організація взаємодії дітей з мистецтвом допомагає дитині висловлювати свої емоції і почуття близькими йому засобами: звуками, фарбами, рухами, словом.

Висока емоційність дошкільників є характерною рисою сприйняття ними музики. Через сприйняття музики дитина вчиться емоційно відгукуватися на почуті їм музичні твори.

Використання педагогом різноманітних методів і форм організації музичної діяльності дітей, в ході якої будуть збагачуватися знання дітей про емоції, накопичуватися досвід сприйняття і виконання різних за характером музичних творів, досвід переживань різних емоційних станів, сприятиме розвитку емоційної чуйності дошкільнят на музику.

Звертаючи увагу на такі аспекти, ми намагаємося довести тезу, що саме музичне мистецтво таїть в собі той величезний виховний потенціал, використання якого в процесі формування особистості дитини дошкільного віку.

Аналіз теоретичних положень і методичних висновків першої частини дослідження дозволив провести експериментальну роботу. Експериментальна робота з проблеми розвитку емоційної чуйності на музичні твори складалася з констатувального, формувального та контрольного експериментів.

У процесі констатувального експерименту нами була проведена діагностика рівня прояву емоційної чуйності на музичні твори у дітей 5-6 років. Результати діагностики показали, що на початок експериментальної роботи діти не вміли адекватно усвідомлювати свої емоції, передавати характер музики в мімічних, рухових реакціях, проявили емоційну активність в процесі слухання музичних творів.

Виходячи з даних констатувального експерименту, нами була організована і проведена робота з розвитку емоційної сфери дітей експериментальної групи за допомогою сприйняття музики. Зусилля цілеспрямовано зосереджувалися на розвиток базових емоцій в процесі

збагачення досвіду сприйняття різних за характером музичних творів і розвиток емпатії і навичок вираження своїх почуттів, емоційних переживань різними засобами (словом, мімікою, пластикою, кольором, малюнком і т.д.).

Найбільш істотна залежність в розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку пов'язана зі змістом музичних творів і просторово-предметним середовищем, яке зумовлює прояв свободи, активності, творчості дітей. Ці дані знайшли підтвердження на контрольному етапі дослідження.

Аналіз результатів контрольного експерименту показав, що у дітей експериментальної групи відбулися позитивні зміни в емоціях.

Дослідження дозволило встановити динаміку розвитку прояву емоційної чуйності у дітей експериментальної групи від емоційного інтересу, що виразилося в цікавості, допитливості, до естетичного співпереживання і насолоди, до активного прояву естетичних оцінок і суджень, до вільного і творчого самовираження свого емоційного стану через музичну імпровізацію, гру, малюнок.

Таким чином, результатом розвитку емоційної чутливості стає єдність внутрішнього співпереживання й зовні вираженого ціннісного ставлення дитини до творів музичного мистецтва. Розвиваючись у дошкільному віці, емоційна чутливість до краси й гармонії, виступають передумовою формування основних засад художньої й музично-естетичної культури, якісно характеризують динаміку становлення компонентів музично-естетичної свідомості - емоцій, почуттів, інтересів, потреб, смаків, а також уявлень про красу музичних образів і їхнього зв'язку із дійсністю

Аналіз вищевказаного, дозволяє зробити висновок, що для розвитку емоційної сфери дитини педагоги дошкільного закладу повинні проводити систематичну і цілеспрямовану роботу по збагаченню чуттєвого досвіду дітей в процесі сприйняття музики.

Таким чином, гіпотеза про те, що розвиток емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку буде більш успішним при певних умовах, підтвердилася. Завдання дослідження виконані, мета досягнута.

Зрозуміло, наше дослідження не є достатньо повним і глибоким, в зв'язку з малим терміном проведення дослідно-експериментальної роботи з даної проблеми, але, тим не менш, може надати значну допомогу педагогам у розвитку емоційної сфери дошкільників 6 року життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. У «чаші» Дитини сяє зародок зерна Культури / [пер. з російської Л. О. Подкоритова]. Хмельницький : Подільський культурно-просвітницький Центр ім. М. К. Реріха; Центр інноваційної педагогіки та психології Хмельницького національного університету, Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної педагогіки, 2012. 72 с.
2. Аромштам М. Маленькі дзвіночки чи музика майбутніх першокласників // Дошкільне виховання. 2006. № 8. С. 55-57.
3. Артемова Л. В., Богущ А. М., Лисенко Н. В., Стельмахович М. Г. Актуальні проблеми українського національного дошкілля. Івано-Франківськ, 1995. 245 с.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / [М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко]. Київ : Світич, 2008. 430 с.
5. Беляева-Экземплярская С. Н. Музыкальное переживание в дошкольном возрасте. Москва : Образование, 1925. 170 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. Видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
7. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний пос.-к. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
8. Бечак Б. А. Воспитание искусством. Москва : Просвещение, 1981. 280 с.
9. Богущ А. М. Українське довкілля : його сьогодення і майбутнє // Освіта України. 2003. №20.
10. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва : Образование, 2000. 210 с.

11. Вилюнас В. К. Психологические механизмы биологической мотивации. Москва : АМОС, 1986. 124 с.
12. Ветлугина Н. А. Музыкальное воспитание в детском саду. Москва : Просвещение, 1981. 240 с.
13. Ветлугина Н. А. Методика музыкального воспитания в детском саду. Москва : Просвещение, 1989. 270 с.
14. Ветлугина Н. А., Кенеман А. В. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. Педагогика и психология». Москва : Просвещение, 1983. 255 с.
15. Викат М. Музыка и развитие личности ребенка // Дошкольное воспитание. 1985. № 8. С. 23-24.
16. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. 3-е изд. Москва : Просвещение, 1991. 94 с.
17. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва : Педагогика, 1987. 344 с.
18. Гаспарова Е. Эмоции ребенка раннего возраста в игре // Дошкольное воспитание. 2001 № 10.
19. Гогоберидзе А. Г. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 320 с.
20. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология. Москва : Просвещение, 2003. 420с.
21. Давыдова Н. Основы музыкального воспитания // Дошкольное воспитание. 2001. № 10. С.15.
22. Данилина Т.А. В мире детских эмоций. Москва : Айрис-пресс, 2007. 160 с.
23. Довгая Н., Перельгина О. Об особенностях развития эмоциональной сферы // Ребёнок в детском саду. 2005 №5. С. 17-18.

24. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. 2-ге видання. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
25. Запорожец И. Д. Воспитание эмоций и чувств у дошкольника. Москва: Педагогика, 1985. 186 с.
26. Зачесова И. А. Начальные формы творческого воображения у детей// Дошкольное воспитание. 1971. № 2. С. 17-18.
27. Кричковська Т. Д. Психологія дошкільного віку: навч.-метод. посібник. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001. 61 с.
28. Кузьмина Е. Встречаем музыкой весны // Дошкольное образование. 2006. № 7. С. 53-55.
29. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошкольников. Москва, 2003. 176 с.
30. Лафренье Питер. Эмоциональное развитие детей и подростков. Санкт-Петербург : Прайм – ЕВРОЗНАК, 2004. 256 с.
31. Леонтьев А. Н. Осмысленность искусства // Искусство и эмоции, 1991. 134с.
32. Линдсли Д. Б. Эмоции // Экспериментальная психология. Москва, 1960. 128 с.
33. Лисенко М. В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вереса. Київ : Музична Україна, 1978. 95 с.
34. Ляшенко І. Ф. Народність і національна характерність музики. Київ, 1957. 76 с.
35. Макаренко Г. Філософія і музика: Шопенгауер, Вагнер, Ніцше. Київ : Факт, 2001. 152 с
36. Макаренко Л. В. Театр и театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі : монографія. Донецьк : ЛАНДОНХХІ, 2011. 211 с.
37. Маркова О. Проблеми музичної культурології в світлі концепції соціології музики І.Ф.Ляшенка // Культурологічні проблеми

- української музики (наукові дискурси академіка І. Ф. Ляшенка. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2002. С. 79-86.
38. Медушевский В. В. О законностях и сроках художественного воздействия музыки. Москва, 1976. 236 с.
 39. Метлов Н. А. Музыка – детям. Москва , 2005. 112 с.
 40. Методика музичного виховання в дитячому садку / [під. ред. Н. А. Ветлугиної]. Київ : Освіта, 1982. 214 с.
 41. Милнер П. Физиологическая психология. Москва : Мир, 1973. 246 с.
 42. Музыка детям. Вопросы музыкально-эстетического воспитания / Сост. Л. Михеева. Ленинград : Музыка, 1970. 340 с.
 43. Мухина В. С. Психология дошкольника. Учебн. пособие для студентов пед. институтов и учащихся пед. училищ. Москва : Просвещение, 1975. 239 с.
 44. Назайкинский Е. В. Звуковой мир музыки. Москва : Музыка, 1988. 254 с.
 45. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия. Москва : Музыка, 1972. 383 с.
 46. Науменко С. І. Музично-естетичне виховання дошкільників. Київ : „Магістр-S”, 1996. 96 с
 47. Остроменський В. Д. Сприйняття музики як педагогічна проблема. Київ : Музична Україна, 1975. 286 с.
 48. Поніманська Т. Дитина в соціумі: робота за освітньою лінією // Дошкільне виховання, 2012. № 9. С. 8–11.
 49. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с.
 50. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки. Навчальний посібник. Київ: Абрис, 1998. 446 с.
 51. Радынова О. П. Дошкольный возраст: задачи музыкального воспитания // Дошкольное воспитание. 1994. № 2. С. 24-30.

52. Радынова О. П., Катинене А. И., Палавандишвили М. Л. Музыкальное воспитание дошкольников: учебник. Москва : Академия, 2000. 236 с.
53. Радынова О. П. Слушаем музыку. Москва : Просвещение, 1990. 158 с.
54. Ражников В. Г. Резервы музыкальной педагогики. Москва : Знание, 1980. 57 с.
55. Раппопорт С. Х. Искусство и эмоции: 2-е изд. Москва : Музыка, 1972. 168 с.
56. Раппопорт С. Х. Книга по эстетике для музыкантов. Москва, 1982. 256 с.
57. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Москва, 1946. 258с.
58. Рояк А. А. Эмоциональное благополучие ребенка, в группе детского сада // Дошкольное воспитание. 2007 № 2. С. 36-41.
59. Смирнов С. Эмоциональный мир музыки: Исследование. Москва : Музыка, 1990. 320 с
60. Симонов П. В. Теория отражения и психофизиология эмоций. Москва : Наука, 1970. 187с.
61. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Вибрані твори в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 7-283.
62. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Москва : Наука, 2003. 379 с.
63. Теплов Б.М. Психология индивидуальных различий / избр.труды 2 т. Москва : Наука, 1985. 224 с.
64. Теплов Б.М. Психологические вопросы художественного воспитания // Известия АПН РСФСР. Москва-Ленинград, 1947. Вып.11. С. 117-125.
65. Урунтаева Г. А. Детская психология. Москва : Академия, 2006. 366 с.
66. Фрицюк В.М. Художнє сприйняття. Зорові образи у сприйнятті музики // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2003. №9. С. 81-84

67. Шевчук А. Творче освоєння дитиною світу культури // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 12. С. 4-10.
68. Широкова Г. А. Развитие эмоций и чувств у детей дошкольного возраста. Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. 304с.
69. Якимчук С. Методика музичного виховання. Рівне, 2003. 160 с.